

תלמיד שתוכו כברו

מהי 'מזריגת התלמיד' אליה נשאף בעומדנו בפתח עולמה של הישיבה:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כח עמוד א

תנא; אותו היום סלקוהו לשומר הפתח ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס. שהיה רבן גמליאל מכריז ואומר: כל תלמיד שאין תוכו כברו - לא יכנס לבית המדרש. הוא יומא אתוספו כמה ספסלי.

אמר רבי יוחנן: פליגי בה אבא יוסף בן דוסתאי ורבנן, חד אמר: אתוספו ארבע מאה ספסלי; וחד אמר: שבע מאה ספסלי.

הוה קא חלשא דעתיה דרבן גמליאל, אמר: דלמא חס ושלום מנעתי תורה מישראל. אחוז ליה בחלמיה חצבי חיורי דמליין קטמא. ולא היא, ההיא ליתובי דעתיה הוא דאחוז ליה. תנא: עדיות בו ביום נשנית, וכל היכא דאמרינן בו ביום - ההוא יומא הוה. ולא היתה הלכה שהיתה תלויה בבית המדרש שלא פירשוהו. ואף רבן גמליאל לא מנע עצמו מבית המדרש אפילו שעה אחת...

רש"י

קא חלשא דעתיה דרבן גמליאל - כשראה שנתוספו היום תלמידים רבים, והיה זואג שלא יעגש כמה שמתעס בימיו מלבלא. דמליין קטמא - כלומר: אף אלו אינם ראויים. חלוייה - בספק, שלא פירשוהו. מחוד שרבו התלמידים רב החוד והפלפול.

אלביאור המושג 'תלמיד שאין תוכו כברו':

תלמוד בבלי מסכת יומא דף עב עמוד ב

ועשו ארון עצי שטים ... ויצפית אתו זהב טהור מבית ומחוץ תצפנו ... אמר רבא: כל תלמיד חכם שאין תוכו כברו - אינו תלמיד חכם. אביי ואיתימא רבה בר עולא אמר: נקרא יתעב, שנאמר: אף כי נתעב ונאלח איש שתה כמים עולה... או להם לשונאיהן של תלמידי חכמים שעוסקין בתורה, ואין בהן יראת שמים. מכריז רבי ינאי: חבל על דלית ליה דרתא, ותרעא לדרתיה עביד...

רש"י

לרתא - הלכ. ומרעא לדרתיה עביד - שהחורה אינה חלל שער ליכנס בה ליראת שמים לכך לרץ שתקדים לו יראת שמים.

מחרש"א חידושי אגרות מסכת יומא דף עב עמוד ב

...כי גוף הארון של עץ היה דוגמת האדם כי עץ השדה הוא ... והיו עוד ב' ארונות מבית ומחוץ של זהב לרמוז שיהיה תוכו כברו והוא לפי שבשאר כלים כגון שלחן לא כתיב אלא שהיה מצופה בזהב במקום הנראה מבחוץ וכן במזבח זהב משא"כ בהארון שהיה בו של זהב גם מבפנים במקום הנסתר ללמד על התורה שהיתה בו שתהיה בת"ח תוכו כברו כמו הארון שהיתה התורה בו.

ידאולי יתורא דקרא קדריש: דכתיב ברישא דקרא - יוצפית אותו זהב טהור מבית וגוי וכתיב בסיפא דקרא - יתצפנו, לרמוז על האדם שיצפה אותו מבית ומחוץ בדבר טהור בשוה שלא יהיה אחד בפה ואחד בלב.

יעוד רמו בזהב מבית ומבחוץ: דהיינו בתורה שנמשלת לזהב... שיהיה אדם הצדיק הנמשל לעץ... מצופה בזהב ... שיהיה מוזהב ביופי מבית ומבחוץ דהיינו שהתורה הנמשלת לזהב תהא ניכרת בו יפה תוכו כברו.

מה ניתן ללמוד מהסוגיה בחולין על הנהגתו של רבן גמליאל:

תלמוד בבלי מסכת חולין דף קלג עמוד א

מַעֲרָה בְּגַד בְּיוֹם קָרָה חֶמֶץ עַל נֶתֶר וְיֶשֶׁר בְּשָׂרִים עַל לֶב רָע... פִּשְׁטִיָּה דִקְרָא בִמְטָא כְּתִיב? ... בַּשּׁוֹנָה לְתַלְמִיד שְׂאִינוּ הַגּוֹן, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כָּל הַשּׁוֹנָה לְתַלְמִיד שְׂאִינוּ הַגּוֹן נּוֹפֵל בְּגִיהַנָּם... אָמַר רַבִּי זִירָא אָמַר רַב: כָּל הַשּׁוֹנָה לְתַלְמִיד שְׂאִינוּ הַגּוֹן כּוֹרֵק אַבְן לְמַרְקוּלִים...

רש"י

מעלה בגד ביום קרה - בגד כליו ונרקק כמו (ישעיהו סד): 'וכנגד עדים' נעת הקור אינו שוה כלום. וכמו חומץ על נחר - שאינו אלא מפסידו נחר הוא מין לריף אלומ"א בלע"ז. כן קר בקירים על לב רע - כן האומר דברי תורה למי שאינו יודע להכין כהן.

איכיצד נפסקה הלכה בסוגיה:

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ד הלכה א

אין מלמדין תורה אלא: 'לתלמיד הגון נאה במעשיו, 'או לתם, אבל אם היה הולך בדרך לא טובה מחזירין אותו למוטב ומנהיגין אותו בדרך ישרה ובודקין אותו ואחר כך מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו, אמרו חכמים: 'כל השונה לתלמיד שאינו הגון כאילו זרק אבן למרקולים, שנאמר: 'כצור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד, אין כבוד אלא תורה שנאמר: 'כבוד חכמים ינחלו... (וכ"ס בשו"ע י"ד רסו, ז)

אימדוע רק ליתלמיד הגון נאה במעשיו מלמדין תורה:

תלמוד בבלי מסכת יומא דף ט עמוד א

כרתניא, 'ואהבת את ה' אלהיך' - שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו - אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה. אוי להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמדו תורה - ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר: 'זיאתר לי עבדי אתה ישראל אשר כך אתפאר'. אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה, ואין דבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו - אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה, פלוני שלמד תורה - ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו ועליו הכתוב אומר: 'כאמר להם עם ה' אלה ומארצו יצאו'...

ימיהו תלמיד יתם:

כסף משנה הלכות תלמוד תורה פרק ד הלכה א

אין מלמדין וכו' או לתם. כלומר: שאין ברור לנו אם הוא טוב אם לאו. ולמד כן מדאמרינן פרק תפלת השחר (ברכות כ"ח): שהיה ר"ג מכריז 'כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש' ואסיקנא התם שלא הסכימו על ידו:

לחם משנה הלכות תלמוד תורה פרק ד הלכה א

...ונראה ודאי ששומר הפתח היה שם מפני שלא היה מניח ליכנס לשום תלמיד אלא א"כ היו בודקים אותו תחילה: אם היה תוכו כברו. לא היה נכנס - שזה נקרא 'נתעב'... ואותו היום סלקוהו לשומר הפתח והיו נכנסים התלמידים בלא בדיקה ואף על גב דלא ידעינן ביה'אי תוכו כברו ואי לא וא"כ למדנו משם דלתם מלמדין...